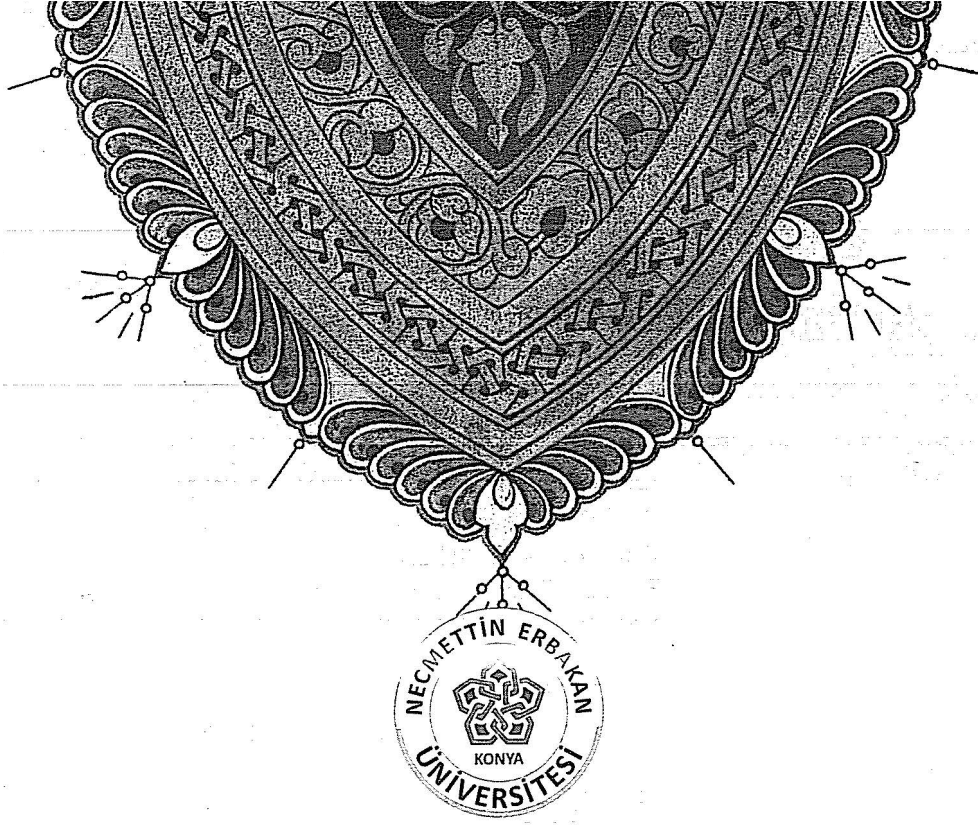

Şehir ve Alimleri

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Kültür Yayınları: 26

Şehir ve Alimleri Sempozyumu Kitabı
11-12 Kasım 2016

Yayın Yönetmeni

Prof. Dr. Muzaffer ŞEKER

Editörler

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ

Prof. Dr. Hayri ERTEN

Prof. Dr. Fikret KARAPINAR

Yrd. Doç. Dr. Ali DADAN

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk ERDEM

Arş. Gör. Fatma Şeyma BOYDAK

Arş. Gör. Ahmet Mekin KANDEMİR

Grafik & Tasarım

Büşra UYAR

Merve ACAR BÜLBÜL

Muhammed Sami PAÇURLU

Mustafa ALTINTEPE

Baskı - Cilt

Güler Ofset Fevziçakmak Mah. 10447 Sok. No:12
Karatay/KONYA

ISBN

978-605-4988-27-3

Tüm Hakları Saklıdır /All Rights Reserved

**Kitapta yazılı olan hertürlü bilginin ve yorumun sorumluluğu yazarların kendilerine aittir.*

Ön kapaktaki çalışma Konya'daki Selçuklu-Osmanlı Mimari Eserleri ve Bezemeleri Kitabının 26 sayfasından alınmıştır. Açıklaması: 1323 yılında Konya'da yazılmış bir Mesnevi'deki Selçuklu tezhibi A. Süheyl Ünver'in çalışmasını yeniden çalışan Şeyda Mehmetoğlu'na aittir.

** Arka kapaktaki çalışma Konya'daki Selçuklu-Osmanlı Mimari Eserleri ve Bezemeleri Kitabının 23 sayfasından alınmıştır. Açıklaması: Münhani desenli şemse. (Kur'an-ı Kerim, Yusuâğa-Kütüphanesi, no: 6626) Çalışan: Fisun Türkeli'ye aittir.*

Aralık 2017

**Bu çalışmanın tasarım ve baskısı Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı tarafından yaptırılmıştır.*

MUSTAFA SAFVET EFENDİ (SAFVET AYSU)

Prof. Dr. A. Azmi BİLGİN¹

1877 yılında o zaman Konya'ya bağlı olan Ermenek'te dünyaya geldi. Babasının adı Mustafa Edip Efendi, dedesinin adı Ahmet Vasfi Efendi olup her ikisi de ulemadandır, büyükbabasının müderrislik yaptığı bilinmektedir. Annesi Hanife Hanım Ermenek'te müftülük yapan bir aileye mensuptur.

Mustafa Safvet ilke eğitime önce babasından ders alarak başladı, daha sonra Ermenek Rüşdiyesini (Ortaokul) bitirdi (1304/1888), Ermenek'teki hocalardan çeşitli dersler aldı.

Daha sonra Konya'ya gelen Mustafa Safvet, Konya Müftüsü Aladağlı Hacı Ahmet ve Yalvaçlı Ömer Efendilerden mantık, fıkıh, meani, usul ve akaitle ilgili dersler okudu ve bu derslerden icazet aldı.

Tahsilini ilerletmek amacıyla İstanbul'a giden Mustafa Safvet, İstanbul'da Bayezid Camii'nde tedrise başladı, Ödemişli Mustafa Efendi'den hikmet, Bayezid Dersiamlarından Arapkirli Hüseyin Avni Efendi'den tefsir ve belagat okudu. Hüseyin Avni Efendi'den icazet aldı (1319/1903). Bu yıllarda açılan ruûs imtihanına² katıldı ve başarılı oldu. Kanunievvel 1320'de (Aralık 1904) müderrislik maaşı bağlandı. Daha sonra kendisinin de icazet verdiği talebeleri oldu.

1321 (1905) yılında Şehit Ali Paşa ikinci hâfız-ı kütüplüğü görevi verildi. Mayıs 1324 (1908) yılında ise birinci hâfız-ı kütüplüğüne getirildi. Aynı yıl Bayezid Camii'nde ders okutma imtihanını verdi ve derse çıktı.

1908 yılında öğretmen Ayşe Şükriye Hanımla evlendi. 1325'te (1909) ibtidâ-i hâriç³ derecesiyle Emir Efendi Hankahı'nda Nimetzâde Dersiyesi Müderrisliği tevcih olundu. 1335 (1919) yılında ruusu,

¹ İstanbul Üni. Edebiyat Fak. Öğretim Üyesi, aazmibilgin@gmail.com

² Medrese bitirdikten ve mülazımlık tamamlandıktan sonra yapılan sınav.

³ Üçe ayrılan medrese öğretiminin birinci kademesi.

ibtidâ-i dâhil⁴ derecesine yükseltildi. 1 Mart 1335'te (1919) Medâris-i İlmiyye İaşe Müdürlüğüne (Medreseler İaşe Müdürlüğü) getirildi. Ermenekli Safvet Efendi, Darü'tta'lim'de bir süre hocalık yaptı, özel olarak Arapça ve Farsça dersleri verdi. Bir yandan da Şeyh Sa'dî'nin *Gülistan*'ını, Hâfız'ın *Divan*'ını ve Molla Câmi'nin *Baharistan*'ını okuttu.

16 Teşrinievvel 1336'da (16 Ekim 1920) Medâris-i Umumî Müfettişliğine getirilen Mustafa Safvet Efendi, aynı yıllarda Ders Vekâleti ve Dârülhikmeti'l-İslâmiyye azalıklarına da tayin edildi. 1918-1922 yılları arasında şeyhülislâmlığa bağlı olarak faaliyet gösteren ve İslâm akademisi hüviyetinde ilmî bir kuruluş olan Dârülhikmeti'l-İslâmiyye'nin başkâtipliğine Mehmed Âkif Bey (Ersoy) tayin edilmiştir. Bu kuruma ilk atananlar arasında Arapkirli Hüseyin Avni Efendi, Bergamalı Cevdet Efendi, Muhammed Hamdi Efendi gibi hocalar da bulunmaktadır. Daha sonra bu kuruma İzmirli İsmail Hakkı, İzmirli Hâfız İsmail, Ermenekli Mustafa Safvet, Ferid (Kam) gibi birçok kişi üye olarak seçilmiştir.

Dârülhikmeti'l-İslâmiyye; "Halkın dinî konularda karşılaştığı çeşitli problemleri ilmî metotlarla halletmek üzere neşriyat yapmak, yabancıların sorduğu dinî sorulara komisyonlarda görüşülmek suretiyle resmen cevap vermek" gibi görevler üstlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin dini, fikri ve ilmi bakımdan Batı'nın etkisinde kaldığı, Batı hayranlığının toplumun her kademesinden devlet müesseselerine kadar hâkim olduğu bir zamanda toplumun ahlâk ve inançlarını zararlı etkilerden korumak da yine bu cemiyetin görevleri arasında olmuştur. Bu cemiyetin görüşleri daha çok *Beyanülhak* adlı haftalık gazetede⁵ yayınlandı. Bu gazetede yayınladığı yazılarda Mustafa Safvet'in adı "Ermenekli M. Safvet" şeklinde yer aldı. Bu cemiyetin faaliyeti 21 Ekim 1922'de sona erdi.

Ermenekli Safvet Hoca, 1919'de Cemiyet-i Müderrisîn'in kurucuları arasında yer aldı. Bu cemiyet daha sonra Teâlî-i İslam Cemiyeti adını aldıktan sonra da umumi kâtip olarak bu cemiyette görev aldı. Buralarda toplam 4 yıl kadar memuriyet hayatında bulundu, daha sonra istifa ederek (mecburi mezuniyete sevk olundu) ayrıldı. Böylece Meşihat-i İslâmiyye'nin ilgasından iki sene önce memurluk görevinden ayrılmış oldu.

4 Üçe ayrılan medrese öğretiminin ikinci kademesi.

5 1908-1912 yılları arasında İstanbul'da çıkan dini, edebi, siyasi ve fenni haftalık gazete.

1339 (1920) yılında Huzur Dersleri⁶ muhataplığına⁷ tayin edildi, 1340 yılında Huzur Dersleri VII. Meclisinde, Debreli Vildan Faik Efendi'nin mukarrirliğinde başmuhatap (başmüzakereci) olarak ders-i şerife iştirak etti; bu görevi 1341 (1922) yılına kadar devam etti. 1921-1922 yılları arasında Huzur Derslerine başmuhatap olarak tayin edildi. Safvet Hoca, Türk Teâlî Cemiyeti başkan vekili olarak da görev yaptı.

Mustafa Safvet Hoca'nın Faruk (Oralbi, d. 1910), Fazıl (Aysu, d. 1912), Fatma Fahriye (Aysu, sonradan Gürelliler, d. 1914) ve Fahir (Aysu, d. 1921) adlarında üç erkek bir kız olmak üzere dört çocuğu oldu.

Medreseler, 3 Mart 1340 (1924) tarihli Tevhîd-i Tedrîsat Kanunu ile Maarif Vekâleti'ne devredildi ve kanunun neşrinden on üç gün sonra bütün medreseler kapatılınca Safvet Hoca'nın görevi de sona ermiş oldu. Bir miktar maaş almaya devam etti. Hürriyet ve İtilaf Fırkası üyeliği olduğu için Ağustos 1927 yılında devlet memurluğundan atıldı, maaşsız kaldı. İstiklal Mahkemelerinde hakkında açılan davalardan dolayı yurt dışına kaçmak zorunda kaldı. Önce Bulgaristan'a oradan Kıbrıs yoluyla Mısır'a gitti. 1933 yılında 10. Yıl Affı ile hakkındaki suçlamalar düşünce Türkiye'ye döndü.

1942 yılında İstanbul Elmadağ Satırcı Sokağında 12 numaralı Rum Kilisesi Vakfı'na ait olan bir eve kiracı olarak taşındı. Bu evde eşi, öğretmen olan kızı ve damadı ile birlikte hayatının sonuna kadar oturdu. 1962 yılında eşi Şükriye Aysu'yu kaybetti.

Yaşadığı sürece evi adeta bir okul gibi olmuş, İslamî ilimleri öğrenmek isteyen gençlere günde birkaç grup ders okutmuştur.

Soyadı kanunundan sonra Aysu soyadını alan ve ölümünden iki yıl önce gözleri görmez olan ve Mustafa Saffet Efendi 20 Mart 1964'te İstanbul'da vefat etti.

Kabri Anadolu yakasında Küplüce Mezarlığı'ndadır.

Vasiyeti gereği naaşı cenaze arabasına konulmamıştır⁸. Yine aynı sebeple cenaze namazı Beşiktaş Sinan Paşa Camii'nde çok kalabalık bir cemaat tarafından kılınmıştır. Namazdan sonra tabutu eller üzerinde taşınarak motora bindirilerek Anadolu yakasına

⁶ Osmanlılar'da 1759'dan 1924 yılında hilafetin kaldırılmasına kadar ramazan ayında padişahın huzurunda yapılan tefsir dersleri.

⁷ Muhatap: Padişah huzurunda yapılan huzur derslerine katılan âlim.

⁸ "Beni çöp arabası ile taşımaları" şeklinde bir isteği olmuş.

Beylerbeyi'ne getirilmiş, motor sahipleri bu taşımadan ücret almamış ve "Böyle bir ulemanın naaşını taşımak bizim için bir şereftir" demişlerdir.

Cenaze daha sonra yine eller üzerinde ve tekbir sesleri ile Küplüce'ye kadar taşınmıştır.

Yine dönemin İstanbul Müftüsü cenazenin tekbirlerle taşınması sırasında Saffet Hoca'nın damadına "Benden buraya kadar ben başımdan korkarım." diyerek törenden ayrılmak zorunda kalmıştır.

Safvet Efendi'nin kabir taşı kitabesi şöyledir:

Beyazıd Dersiâmlarından Ermenekli Hoca Saffet Efendi Vefatı: 20.3.1964.

Safvet Hoca'nın, eğitime çok önem veren bir kimse olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklarının dördü de zor şartlar altında yetişmişlerdir. Annelerine İstanbul içerisinde öğretmenlik görevi verilmemiş, İstanbul Milli Eğitim Müdürüne hatırlı birisinin özel ricası ile o zamanlar köy olan Anadolu Kavağı'nda öğretmenlik yaptırıldığı bir dönemde eğitimlerini tamamlamışlardır. Bunlardan Fazıl Aysu (1912-2013) ülkemizin sayılı mimarları arasına girerek İnönü Stadyumu, Spor Sergi Sarayı, Ali Sami Yen Stadı gibi birçok mimari esere imza atmıştır. Kızı Fatma Fahire Gürelliler (1914-1992) öğretmen olup 1955-1974 yılları arasında Özel Devrim Okulu'nu işletmiştir. Bir diğer oğlu Faruk Oralbi (1910-1971) avukatlık yapmıştır. En küçük oğlu Fahir Aysu (1921-1991) ise iç mimardır.

Mustafa Safvet Hoca, *Beyânülhak* mecmuasında pek çok ilmî ve dini yazılar yayımlamıştır. Âlim, fazıl, hakkı söylemekten çekinmeyen, muarızlarının bile takdirine mazhar olan bir hoca olarak tanınmıştır.

Beyanülhak'ta yayınlanan makalelerinden bazıları şunlardır:

Mebde-i Feyz (Her çağda insanlar efsanelere inanır, insanları Firavunlaştırır, karınlarını doyurmak için onları putlaştırır).

Ulviyyet ve Mer'iyet-i Kanun ("Kanun karşısında herkes eşit", "Kanunu Kanun Bozar" gibi sözler üzerinde durulmaktadır).

Düşüncesizlikler (Herkes ağzına geleni söylüyor, hatırına geleni söylüyor: "Bir hakikat kalmasın Allah'ım âlemde nihan" sözü kötüye kullanılıyor. Bir rüya gazetelerde anlatılmış. Müslümanları uyandırmak rüyalara mı kaldı? Makalenin sonunda "Hayru'n-nâs

men yenfe‘u’n-nâs” hadisi hatırlatılıyor ve memleket bu kadar büyük felaketlerle uğraşırken tiyatrolarda eğlenen insanlar eleştiriliyor).

İskolastik (Salih Zeki Bey’in, tefsir, hadis, fıkıh, Arap edebiyatı ve mantık gibi ilim dallarının skolastik olduğunu iddia ettiği bir yazısına cevap veriliyor. Salih Zeki Bey’in takdir ettiği yeni açılan Darülmualimin mektebinin kısm-ı âlîsinden mezun birisinin Türkçe sarf okuttuğunu “siyah kalem” tamlaması için siyah ve kalem Türkçe olduğu için bunun Türkçe sıfat tamlaması olduğunu söylemesini örnek vererek, bu mektepteki hocaların bilgisizliğine dikkat çekiliyor).

Bizde Yenilikler (Feminizmle ilgili bir yazı. Avrupa’da kadınlar, kocaları olmadan mal mülk edinemez, bankaya para yatırıp çekemez, yalnızca kilisede evlenebilir. Müslüman kadınlar mal mülk edinebilir, malına tek başına tasarruf eder, çocuğunu emzirmek zorunda bile değildirler.... Bu tür bilgiler vererek gayrimüslim kadınlarla Müslüman kadınların haklarını karşılaştırıyor).

Osmanlılık ve İslamiyet (İtalya’nın Trablusgarb’a saldırısı dolayısıyla oradaki Müslüman halkın gayret-i diniyye sebebiyle İtalyanlara karşı koyduğuna değiniliyor. Osmanlı hükümeti her türlü manasıyla bir İslam hükümeti olmalıdır fikri vurgulanıyor.)

Îzâh-ı Hak ve Hakikat (İslamiyette dini vazifeler yalnız belli bir zümre tarafından değil bütün herkes tarafından yapılması gereken şeylerdir).

Latife Latif Gerek (“Karagöz Evleniyor” adlı bir yayının ele alınıyor. “İnsanlar kendi mahremiyetindeki en sağlam en mahrem sırları müzevir gibi bir romanda bir kişiye söyletiyorlar, bu şekilde para kazanıyorlar.” diyerek orta oyunu şeklinde yazılmış bu yayını eleştiriyor).

Ahlaksızlığımızın Vahim Neticeleri (Jurnalciliğin memleketin başına belalar açacağına dikkat çekiliyor. Mecliste paşalar daha önceki yıllarda yapılmış jurnalcileri gündeme getiriyor. Saffet Hoca bunları eleştiriyor. “Vükelâ-yı millet bu jurnalleri yaksın, yoksa bu memleketin mezarını bu jurnaller kazacaktır.” diyor).

Emniyet-i Âmme Doğrulukta (“Siyasetçilerin sözünde durmamasından, sözleri tevil etmesinden şikâyet eden Safvet Hoca, Bismark’ın “Hükümet tüccar değildir ki sözünden dönmesin” dediğini naklediyor. Avrupa’nın Osmanlı’ya karşı yaptıklarını görmüyoruz, uyanmıyoruz diyerek; Girit, Yunan Harbi, İtalyanlar’ın Trablusgarbi

işgali gibi o dönemde yaşanan olayları örnek veriyor. Şöyle bir hadis naklediyor: “Kıyamet günü, Cenab-ı Hak zina eden ihtiyara, yalan söyleyen milleti aldatan müluk ve memurine, mütekebbir dilencilere merhamet etmez”).

Memleketimizde Kanunsuzluk (Medrese binalarının başka kurumlara devredilmesi eleştiriliyor.)

Hakka Karşı Meslek (Fransa’daki Jakobenlerin menfaatleri için halkın zararına olan her şeyi kendileri için bir hak gördükleri ifade edilir. Daha sonra şöyle bir açıklama yapılır: Kalpte iki haslet var: Biri irade diğeri temyiz. Bunların doğru kullanılması durumunda insan hakka meyleder. Hakkı bulmak için temyiz gücünün iyiye kullanılması gerekmektedir. İnsanların hakkı anlayıp hakkı bulup hakkı batıla tercih etmeleri umulur. Fatiha suresinde geçen dua ayetlerinden ilkinde (ihdina’s-sırâta’l-müstakîm...) insanî kemale nail olma; daha sonraki kısımda ise kalbin hastalıklı hallerinden kurtulma niyaz edildiği belirtilir).

Meclis-i Mebusanda Softalar (“Hak her yerde haktır. Meclistekiler konuştuklarından maddeten olmasa da manen mesuldür.” dedikten sonra, el-hikmetü mahâfetüllâh sözü hatırlatılıyor. *İsmail Paşa, Mecliste Vasfî Efendi’ye hitaben: “İttihâd-ı Muhammedî diye Divan Yolu’nda toplanan bir milyon softaya ne dersin? Milleti alt üst etti. Senin gibi başı sarıklı idi ispat ederim.” diyerek; o dönemin medreseden yetişmiş hocalarını suçlayıcı sözler sarfetmiştir. Safvet Hoca, “İsmail Paşa’nın bu sözünü Makâm-ı Meşihat-i Ulyâ reddetmeliydi. Bunu bekledik fakat bu yapılmadı” diyerek, İsmail Paşa’nın adı geçen sözünü kendisi eleştiriyor).*

Temiz Yürekli Köylü (Devlet, harp gemisi almak için köylülerden yardım ister. Bazıları paralar İstanbul’da başka şeylere harcanıyor diye propaganda yapar. Bir köylü: “Çelebi! Biz Yunan muharebesinde Yunan harp gemilerinin şu karşımızdaki boğazın ağzına kadar geldiğini gördük. Geceleri uykumuzu kaybetmiştik. Bizim de donanmamız var zannıyla dört gözle Osmanlı Donanmasını bekleştirdik. Heyhat ki bir tane yelken bile harp sefinesi namına boğazı dışarı çıkamamıştır... Altı harp gemisi Avrupa’dan alındı, boğazdan içeri girdi. Bu saadetleri gören milletin böyle sözlere kulak asmayacağına emin olmalısın. Bizim paramızı İstanbul’da yeseler bile tek biz para toplayalım. O hamiyetli cemiyete gönderelim de yarısı yesinler, yarısına da harp sefinesi alsınlar. Biz buna da razıyız.” der.)

Düşünceler (Köylü'nün gayreti, kıt kanaat kazandıklarından vergi ödemesi, bunların da memurlara maaş olması. Memurların hazır yiyiciliği. Köylünün memura işi düşünce bir güler yüz görememesi. Bir işi halletmek için bir hafta yüzünü dökmek gerektiği. Şehir halkının da devlet dairesinde işini halledememesi gibi o dönemde devlet dairelerinde vatandaşların çektiği sıkıntılar dile getiriliyor).

KAYNAKLAR

- Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri*, İstanbul 1966, C. II-III, s. 250-251.
- Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Uleması (İlmiye Ricalinin Teracim-i Ahvali)*, İstanbul 1981, C. 4-5, s. 252-253.
- S. Esin Dayı, "Türk Teali Cemiyeti", *Atatürk Dergisi*, C. 3, sayı 4, Erzurum 2003, s. 251-264
- Mustafa Özdamar, *Celâl Hoca Kuşağı: belgesel*, İstanbul 1993, s. 158.
- <http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/ermenekli-mustafa-safvet-efendi/>
- http://www.cevaplar.org/index.php?content_view=2113&ctgr_id=123
- <http://www.dinihaberler.com/tanitim/hafiz-fabrikatoru-h93361.html>
- Bu biyografiyi hazırlarken bana yardımcı olan Prof. Dr. Bedri Gencer'e, Hasan Şimşek ve M. Safvet Hoca'nın torunu Hasan Gürelliler Bey'e teşekkür ediyorum.